

УДК 341.225.5 (045)

DOI <https://doi.org/10.32840/1813-338X-2020.4.15>

О. В. Костиря

кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри морського права
Національного університету «Одеська морська академія»

РОЛЬ МІЖНАРОДНОЇ МОРСЬКОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ В КОДИФІКАЦІЇ МІЖНАРОДНОГО МОРСЬКОГО ПРАВА

У статті розглянуті питання діяльності Міжнародної морської організації з кодифікації морського права. Ключова роль ІМО полягає в створенні нормативно-правової бази для судноплавної галузі, яка є справедливою і ефективною та повсюдно застосовується.

У своїй роботі ІМО виконує такі функції:

- вживає дієвих заходів щодо забезпечення безпеки та охорони життя на морі, включаючи заходи, націлені на попередження піратських нападів на екіпажі й судна;*
- на міжнародному рівні розробляє і встановлює стандарти і правила, які стосуються: проектування, будівництва, обладнання, формування екіпажів, експлуатації та утилізації морських суден;*
- морської освіти і професійної підготовки;*
- розвитку морської інфраструктури;*
- інноваційних технологій і передових практик;*
- управління морськими перевезеннями для забезпечення безпеки, екологічності та енергоефективності світового судноплавства;*
- є форумом, на якому відбувається процес взаємобміну інформацією між представниками держав-членів і зацікавленими сторонами з усіх питань, що мають відношення до торгового судноплавства і морських перевезень;*
- просуває сталий розвиток судноплавної і морської галузі, що є одним із пріоритетних напрямів роботи Організації на найближчі роки.*

Найбільший авторитет і вплив на стан безпеки Морського судноплавства має Міжнародна морська організація (далі – ІМО), яка діє як спеціалізований орган ООН з 1958 року. У березні 1948 року в Женеві на міжнародній конференції, що проводиться за ініціативою ООН, було прийнято Конвенцію, яка послужила підставою для офіційної установи Міжурядової морської консультативної організації (ІМКО). Документ почав діяти 17 березня 1958 р.

У Конвенції про Міжнародну морську організацію 1948 року в редакції 1982 року в статті 1 в пункті а вказано, що цілями організації є: забезпечення механізму для співробітництва урядів у сфері урядового регулювання і заходів, які стосуються всякого роду технічних питань щодо міжнародного торговельного судноплавства; заохочення і сприяння прийняттю всіма країнами високих, практично можливих норм у питаннях, що стосуються безпеки на морі, ефективності судноплавства, запобігання забрудненню із суден морського середовища і боротьби з ним; розгляд адміністративних і правових питань.

Документи, розроблені під егідою ІМО, мають такий порядок:

- 1. Конвенції – тобто міждержавні угоди з питань безпеки або інших питань, які зобов'язують Договірні уряди застосовувати їхні положення на своїх національних судах і надавати свої судна для перевірки інспекційним органам інших держав – учасників угоди.*
- 2. Кодекси – обов'язкові документи, що доповнюють положення конвенцій і описують конкретну вимогу до техніки, технології, управління.*
- 3. Резолюції – оперативні документи ІМО, що містять важливу інформацію, доповнюють або змінюють будь-які положення.*
- 4. Циркуляр – важлива для безпеки інформація, яку необхідно повідомити зацікавленим країнам.*

Міжнародна морська організація як спеціалізований орган ООН відіграє провідну роль у кодифікації та прогресивному розвитку морського права. Це стосується передусім безпеки мореплавства, а також захисту навколишнього середовища (Солас-74, МАРПОЛ 73/78, конвенція про Вантажну марку та інші).

Однак ІМО не залишає поза своєю увагою і такі питання, як сприяння міжнародному морському судноплавству, протидія піратству і тероризму, незаконна міграція, нелегальне перевезення контрабанди і наркотиків на морських судах. Новим напрямом роботи Міжнародної морської організації є інформаційна безпека судноплавної галузі та діяльність ІМО в інтересах сталого розвитку.

Ключові слова: Міжнародна морська організація, конвенції, кодекси, резолюції, циркуляри, СОЛАС, МАРПОЛ, ПДНВ, конвенція про Вантажну марку.

Постановка проблеми. Морський транспорт справедливо вважають найважливішим елементом світової економічної системи. Морськими шляхами перевозяться близько 90% усіх товарів світової торгівлі. Роботу на борту суден виконують близько 1 млн 200 тис. моряків різних спеціальностей. Мореплавання – заняття, пов'язане з небезпеками природного, технічного характеру, і тут існує великий вплив «людського чинника». Тому під час операцій на морі вживаються підвищені заходи безпеки, тобто виникає необхідність визначити й оцінити потенційно існуючі небезпеки для судів, людей і вантажів у період плавання і обробки суден у портах і вжити необхідних заходів для їх уникнення. Ключова роль ІМО полягає в створенні нормативно-правової бази для судноплавної галузі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У своїх працях діяльність Міжнародної морської організації з нормативного забезпечення судноплавства в області безпеки, охорони на морі, сприяння міжнародному морському судноплавству в більшій чи меншій мірі висвітлювали такі автори: В.П. Топалов, В.Г. Торський, Л.А. Позолотін, В.І. Любченко, К.Л. Білляр та інші.

Мета статті – аналіз діяльності Міжнародної морської організації по кодифікації та прогресивного розвитку морського права в інтересах безпеки мореплавства, захисту навколишнього морського середовища та сталого розвитку людства.

Виклад основного матеріалу. Різними питаннями, що пов'язані з дослідженням світового океану, питаннями економіки, організації, оформленням перевезень, безпекою і захистом морського середовища займаються численні міжнародні організації.

Під міжнародною організацією зазвичай розуміють об'єднання ряду суверенних держав на основі спільно розробленого договору, який визначає відповідні загально визначені нормам міжнародного права цілі й причини їх співпраці. Вона має право вносити рекомендації державам-членам, укладати від свого імені міжнародні договори, співпрацювати з іншими організаціями [1, с. 9].

Сьогодні налічується більше 60-ти міжнародних організацій, діяльність яких у тій чи іншій мірі пов'язана з морським судноплавством. Серед них найбільшу роль відіграють міжурядові організації та спеціалізовані установи Організації Об'єднаних Націй.

Міжнародні неурядові організації об'єднують не самі держави, а тільки їхні певні асоціації, товариства, активно впливаючи на світову судноплавну політику. Основним аспектом роботи цих організацій є розроблення і впровадження в практику документів, що регламентують або обслуговують морські перевезення.

Найбільший авторитет і вплив на стан безпеки Морського судноплавства має Міжнародна морська організація (ІМО), яка діє як спеціалізований орган ООН з 1958 року. У березні 1948 року в Женеві на міжнародній конференції, що проводиться за ініціативою ООН, було прийнято Конвенцію, яка послужила підставою для офіційної установи Міжурядової морської консультативної організації (ІМКО). Документ почав діяти 17 березня 1958 р.

У Конвенції про Міжнародну морську організацію 1948 року в редакції 1982 року в статті 1, в пункті «а» вказано, що цілями організації є: забезпечення механізму для співробітництва урядів у сфері урядового регулювання і заходів, які стосуються всякого роду технічних питань щодо міжнародного торговельного судноплавства; заохочення і сприяння прийняттю всіма країнами високих, практично можливих норм у питаннях, що стосуються безпеки на морі, ефективності судноплавства, запобігання забрудненню із суден морського середовища і боротьби з ним; розгляд адміністративних і правових питань [2].

У січні 1959 року вперше скликано сесійне засідання ІМКО. Першочерговою метою Організації на той момент було переглянути положення Міжнародної конвенції з охорони людського життя на морі (СОЛАС) для подальшого затвердження її оновленого варіанту. Цього вдалося досягти в 1960 р. У 1982 р. ІМКО переіменована в Міжнародну морську організацію.

Ключова роль ІМО полягає у створенні нормативно-правової бази для судноплавної галузі,

яка є справедливою і ефективною та повсюдно застосовується.

У своїй роботі ІМО виконує такі функції:

- вживає дієвих заходів щодо забезпечення безпеки та охорони життя на морі, включаючи заходи, націлені на попередження піратських нападів на екіпажі і суден;

- на міжнародному рівні розробляє і встановлює стандарти і правила, які стосуються:

- проектування, будівництва, обладнання, формування екіпажів, експлуатації та утилізації морських суден;

- морської освіти і професійної підготовки;

- розвитку морської інфраструктури;

- інноваційних технологій і передових практик;

- управління морськими перевезеннями для забезпечення безпеки, екологічності та енергоефективності світового судноплавства;

- є форумом, на якому відбувається процес взаємного обміну інформацією між представниками держав-членів і зацікавленими сторонами з усіх питань, що мають відношення до торгового судноплавства і морських перевезень;

- просуває сталий розвиток судноплавної і морської галузі, що є одним із пріоритетних напрямів роботи Організації на найближчі роки.

До ІМО входять 172 держави і 3 асоційовані члени, які володіють практично всім світовим Морським тоннажем.

Неурядовим міжнародним організаціям, які вносять істотний внесок у роботу ІМО, може бути надано консультативний статус при Раді зі схвалення Асамблеї. Натепер 77 міжнародних неурядових організацій мають консультативний статус при ІМО, серед них такі як:

- Балтійська і міжнародна морська рада (BIMCO);

- Федерації національних асоціацій суднових брокерів і агентів (FONASBA);

- Міжнародне бюро по контейнерах (BIC);

- Міжнародна асоціація круїзних ліній (CLIA);

- Інститут морської техніки, науки і технології (IMarEST);

- Міжнародна асоціація морських лоцманів (IMPA);

- Міжнародна морська асоціація підрядників (IMCA);

- Міжнародна асоціація бурових підрядників (IADC);

- Міжнародний морський комітет (CMI);

- Міжнародна християнська морська асоціація;

- Міжнародна торгова палата (ICC);

Друзі Землі, Грінпіс, Всесвітній фонд природи.

ІМО складається з Асамблеї, Ради, Секретаріату і Комітетів. Вищим органом ІМО є Асамблея, сесії якої скликаються один раз у два роки. Асамблея складається з усіх держав-членів, які приймають найважливіші рішення. Генеральний Секретар ІМО призначається Радою за схвалення Асамблеї. Рада ІМО є виконавчим органом. У період між сесіями Асамблеї Рада виконує робочі функції організації, координує роботу комітетів. Рада складається із 32-х членів за принципом балансу між державами-судновласниками і державами-вантажовласниками. Держави-члени обираються до складу Ради Асамблеєю.

Категорія А – найбільш зацікавлені в наданні послуг з міжнародного судноплавства (8 держав).

Категорія В – найбільш зацікавлені в міжнародній торгівлі (8 держав).

Категорія С – держави, не обрані до категорій А і В, але які мають істотну зацікавленість у міжнародному морському судноплавстві й морських перевезеннях, із забезпеченням представництва в Раді всіх регіонів світу (16 держав) [3, с. 13].

Окрім Асамблеї, в межах ІМО діють 5 комітетів:

- Комітет з безпеки на морі;

- Комітет із захисту навколишнього середовища;

- Юридичний комітет;

- Комітет із технічної співпраці;

- Комітет з полегшення формальностей судноплавства [4].

Секретаріат ІМО складається з Генерального Секретаря ІМО (головної адміністративної посадової особи організації) і персоналу Секретаріату. Структура Секретаріату спрямована на забезпечення діяльності основних органів організації. Обов'язок Секретаріату – підготовка і ведення всієї документації організації.

Останнім часом збільшилося число аварій і катастроф морських суден, що супроводжувалися численними людськими жертвами. Ця обставина привернула увагу морського співтовариства, яке вжило певних заходів щодо поліпшення ситуації, яка склалася.

З метою підвищення безпеки судноплавства Міжнародна морська організація, Міжнародна організація праці й низка інших організацій на своїх сесіях прийняли ряд найважливіших міжнародних конвенцій, резолюцій, кодексів і рекомендацій, спрямованих на забезпечення безпеки мореплавання й охорону довкілля.

Основна мета цих документів – підвищити безпеку мореплавання шляхом обов'язкового застосування єдиних стандартів, як під час керування суднами з берега, так і їх експлуатації екіпажами.

За час свого існування з боку ІМО були прийняті й переглянуті декілька дуже важливих міжнародних конвенцій, наприклад Міжнародна конвенція з охорони людського життя на морі (СОЛАС-74). Чинна Конвенція СОЛАС (International Convention for the Safety of Life at Sea-SOLAS-74) є одним із найважливіших міжнародних документів, присвячених безпеці мореплавання, що складається з XIV глав [5].

Однією з дій із захисту навколишнього середовища є прийняття та доповнення Конвенції МАРПОЛ 73/78, яка набула чинності у жовтні 1983 року. Конвенція МАРПОЛ 73/78 містить 20 Статей і 2 Протоколи («Відносно повідомлень про інциденти, що тягнуть викид шкідливих речовин» і «Про арбітраж», а також 6 Додатків до неї, які викладають Правила щодо забруднення моря конкретними забруднюючими речовинами: нафтою, шкідливими хімічними речовинами, які перевозяться наливом, речовинами, які перевозяться в упакованій формі, стічними водами, сміттям, і попередження забруднення атмосфери з суден. Натепер установлені Конвенцією МАРПОЛ 73/78 норми, що поширюються більш ніж на 90% світового торгового флоту [6].

Міжнародна конвенція ІМО про підготовку і дипломування моряків та несення вахти (STCW) 78/95. була першою схваленою на міжнародному рівні конвенцією, покликаною вирішити питання про мінімальні стандарти компетентності моряків [7].

Уперше було досягнуто міждержавні домовленості щодо встановлення мінімального надводного борту для торговельних суден, що здійснюють міжнародні рейси, на Конференції 1966 року. Вона відбулася в Лондоні з ініціативи Міжнародної морської організації, і на ній були представлені уряди 54-х країн, спостерігачі від 8 країн, ООН та інші організації. Конференція прийняла на основі проекту, підготовленого ІМО, Міжнародну конвенцію про вантажну марку 1966 року [8].

На рахунок Міжнародної морської організації 35 міжнародних конвенцій і велика кількість протоколів і доповнень до них. У роботі ІМО, у підготовці конвенцій беруть участь міжнародні організації, які тісно співпрацюють з ІМО. Це міжурядові організації – Міжнародна Орга-

нізація Праці (МОП), Продовольча і Сільськогосподарська Організація (ФАО), Міжнародне Агентство з атомної енергетики (МАГАТЕ), Конференція ООН з охорони довкілля (ЮНЕП), Всесвітня організація охорони здоров'я (ВООЗ). Для надання допомоги в розробленні важливих проблем як консультативні залучаються неурядові організації: Міжнародна палата судноплавства (ICS), Міжнародна Федерація Судновласників (ISA), Міжнародна організація зі стандартизації (ISO), Міжнародна торговельна палата (ICC), Балтійська і Міжнародна Морська Рада (BIMCO), Міжнародна Асоціація Класифікаційних товариств (IACS), Міжнародна Федерація Асоціації капітанів і низка інших.

Документи, розроблені під егідою ІМО, мають такий порядок:

1. Конвенції – тобто міждержавні угоди з питань безпеки або інших питань, які зобов'язують Договірні уряди застосовувати їхні положення на своїх національних судах і надавати свої судна для перевірки інспекційним органам інших держав-учасників угоди.

2. Кодекси – обов'язкові документи, що доповнюють положення конвенцій і описують конкретну вимогу до техніки, технології, управління.

3. Резолюції – оперативні документи ІМО, що містять важливу інформацію, доповнюють або змінюють будь-які положення.

4. Циркуляр – важлива для безпеки інформація, яку необхідно повідомити зацікавленим країнам.

Усі документи ІМО можна умовно розділити на 4 групи:

1) такі, що стосуються питань безпеки на морі (СОЛАС-74, ПДНВ 78/95, про вантажну марку, МППСС-72, «Про пошук і порятунок на морі» тощо);

2) такі, що стосуються питань запобігання забрудненню моря і боротьби з ним (МАРПОЛ 73/78 та інші);

3) визначальні питання відповідальності й компенсації (Афінська конвенція про перевезення пасажирів і багаж, «Про порятунок» тощо);

4) конвенції для сприяння судноплавству («Про полегшення міжнародного морського судноплавства», «Щодо обміру суден» [9, с. 9].

Правові засади діяльності ІМО в галузі прийняття конвенційних норм відображені у ст. 2 Конвенції про Міжнародну морську організацію. Відповідно до 72 пункту (b) цієї статті Організація забезпечує розроблення проектів

конвенцій, угод чи інших відповідних документів, рекомендує їх урядам та іншим міжурядовим організаціям і скликає наради, які можуть виявитися необхідними [10, с. 72].

Висновки і пропозиції. Таким чином, Міжнародна морська організація як спеціалізований орган ООН відіграє провідну роль у кодифікації та прогресивному розвитку морського права. Це стосується перш за все безпеки мореплавання, а також захисту навколишнього середовища (Солас-74, МАРПОЛ 73/78, Конвенція про Вантажну марку та інші).

Однак ІМО не залишає поза своєю увагою і такі питання, як сприяння міжнародному морському судноплавству, протидія піратству і тероризму, незаконна міграція, нелегальне перевезення контрабанди і наркотиків на морських судах (Міжнародний кодекс з охорони суден і портових засобів, Міжнародна конвенція про полегшення міжнародного морського судноплавства). Новим напрямом роботи Міжнародної морської організації є інформаційна безпека судноплавної галузі та діяльність ІМО в інтересах сталого розвитку.

У зв'язку з тим що роль Міжнародної морської організації є дуже важливою з точки зору безпеки на морі та захисту навколишнього середовища, актуальною буде пропозиція поширити інформацію про діяльність ІМО з кодифікації морського права серед науковців, а також курсантів морських закладів, моряків і всіх зацікавлених у цьому питанні осіб.

Список використаної літератури:

1. Позолотін Л.А., Торський В.Г. Міжнародні організації в сфері судноплавства : довідник. Одеса : Астропринт, 1999. 116 с.
2. Конвенція про Міжнародну морську організацію 1948 року в редакції 1982 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_219#Text (дата звернення: 01.10.2020).
3. Топалов В.П., Торський В.Г. Застосування міжнародних конвенцій на борту судна. Одеса : Астропринт, 2005. 208 с.
4. Що таке ІМО. URL: <http://www.imo.org/en/About/Documents/IMO%20What%20It%20is%20Russian.pdf> (дата звернення: 01.10.2020).
5. International Convention for the Safety of Life at Sea (SOLAS), 1974. URL: [http://www.imo.org/en/About/Conventions/ListOfConventions/Pages/International-Convention-for-the-Safety-of-Life-at-Sea-\(SOLAS\),-1974.aspx](http://www.imo.org/en/About/Conventions/ListOfConventions/Pages/International-Convention-for-the-Safety-of-Life-at-Sea-(SOLAS),-1974.aspx) (дата звернення: 01.10.2020).
6. Міжнародна конвенція по запобіганню забруднення з суден 1973 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/896_009#Text (дата звернення: 01.10.2020).
7. Міжнародна конвенція про підготовку і дипломування моряків та несення ваhti 1978 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_053#Text (дата звернення: 01.10.2020).
8. International Convention on Load Lines. URL: <http://www.imo.org/en/About/Conventions/ListOfConventions/Pages/International-Convention-on-Load-Lines.aspx> (дата звернення: 01.10.2020).
9. Позолотін Л.А., Торський В.Г., Любченко В.І. Міжнародні конвенції, кодекси, рекомендації ІМО і МОП. Одеса : Астропринт, 2007. 146 с.
10. Білляр К.Л. Особливості правотворчої функції Міжнародної морської організації (ІМО) : дис. ... канд. юр. наук : 12.00.11. Київ, 2016. 199 с.

Kostyria O. V. The role of the International Maritime Organization in the codification of international maritime law

The article covers the activities of the International Maritime Organization for the codification of the maritime law. The key role of the IMO is to create a regulatory and legal framework for the shipping industry that is fair and efficient, widely used and widely implemented.

In its work, the IMO performs the following functions:

- takes effective measures to ensure the safety and security of life at sea, including measures aimed at preventing piracy attacks on crews and vessels;*
- develops and establishes standards and rules at the international level concerning: designing, construction, equipping, crew formation, operation and disposal of seacrafts;*
- maritime education and professionals training;*
- development of maritime infrastructure;*
- innovative technology and best practices; maritime transportation management to ensure the safety, environmental friendliness and energy efficiency of global shipping;*
- a forum for the mutual exchange of information between representatives of the member states and stakeholders on all matters relating to merchant shipping and maritime transportation;*

– promotes the sustainable development of the shipping and maritime industry, which is one of the priorities of the Organization for the coming years.

The documents developed under the auspices of the IMO are as follows:

1. *Conventions* – meaning intergovernmental agreements on security or other matters which oblige the Contracting Governments to apply their provisions at their national vessels and provide their vessels for inspection to the inspection authorities of other states parties to the agreement.

2. *Codes* – binding documents that supplement the provisions of the conventions and describe the specific requirements for equipment, technology and management.

3. *Resolutions* – IMO's operational documents containing important information, supplementing or amending any regulations.

4. *Circular* – information important for security, which must be communicated to the countries concerned.

The International Maritime Organization, as a specialized body of the United Nations, plays a leading role in the codification and progressive development of the law of the sea. This applies primarily to maritime safety, as well as environmental protection (SOLAS-74, MARPOL 73/78, the International Convention on Load Lines-66 and others).

However, the IMO does not ignore issues such as the promotion of international shipping, combating piracy and terrorism, illegal migration, smuggling of drugs and drugs on board ships. A new area of work of the International Maritime Organization is the information security of the shipping industry and the activities of the IMO in the interests of sustainable development.

Key words: International Maritime Organization, conventions, codes, resolutions, circulars, SOLAS, MARPOL, STCW, Load Lines.